

СТВОРЕННЯ СИСТЕМИ ЕЛЕКТРОННОЇ ОБРОБКИ ДОКУМЕНТІВ

Викладені основні поняття, що стосуються процесів електронної обробки документів: формат каталогізації, комунікативний формат, національний формат каталогізації, національний комунікативний формат, авторитетна робота та авторитетний контроль, віддалений доступ до електронного каталогу бібліотеки.

Розвиток сучасних інформаційно-бібліотечних процесів є неможливим без впровадження в практику роботи інформаційних технологій, які дозволяють суттєво заощадити сили та засоби, спрямовані на створення бібліотечних інформаційних продуктів. Передусім це відноситься до одного з найдорожчих бібліотечних процесів — електронної каталогізації та створення машиночитаемого бібліографічного запису. При цьому важливим є розподіл праці, як на рівні створення бібліографічного запису в цілому, так і на рівні створення його елементів. Про ефективність такого підходу свідчить щонайменше поширення такого підходу до каталогізації в розвинених країнах світу. Не можна не зважати на досвід таких центрів корпоративної каталогізації як OCLC та RILIN, ресурсами яких користуються бібліотеки всього світу.

OCLC (Online Computer Library Center) — це один з найбільших у світі центрів корпоративної каталогізації, ресурсами якого користуються тисячі бібліотек. Дещо з історії цього центру. В 1967 році президенти коледжів та університетів штату Огайо (США) заснували Ohio College Library Center (OCLC) для розвитку комп'ютерної системи, в якій би бібліотеки академічних інституцій Огайо могли спільно створювати й використовувати бібліографічні ресурси і заощаджувати на цьому кошти. Перший офіс OCLC's містився в головній бібліотеці Університету Огайо, де було налаштовано мережу комп'ютерного зв'язку з 54 коледжами Огайо. Це був добрий початок зростання цієї системи до міжнародних масштабів. Робота центру привернула увагу багатьох бібліотек США, і кількість членів центру дуже швидко зростає. В 1981 році офіційну назву центру було змінено на OCLC (Online Computer

Library Center, Inc.) Сьогодні OCLC обслуговує понад 33000 бібліотек США та 65 з інших країн світу, надає доступ до світових інформаційних та бібліографічних ресурсів дослідникам, викладачам, студентам, іншим науковцям та інституціям. Серед найпоширеніших сервісів OCLC — електронний доступ до рефератів, повнотекстових баз даних, бібліографічних та авторитетних баз даних. Електронний доступ існує більш як до 75 баз даних WorldCat (the OCLC Online Union Catalog), OCLC Article First database, OCLC NetFirst database, H. W. Wilson Select, ATLA Religion, Business & Industry, The New York Times та RILM Abstracts. Понад 3,3 мільйонів повнотекстових статей доступні через онлайн-доступ до FirstSearch. У 1999 році запроваджено новий сервіс OCLC FirstSearch, який інтегрує OCLC FirstSearch та OCLC FirstSearch Electronic Collections Online. New FirstSearch надає доступ до 1800 назв електронних журналів з Electronic Collections Online. Найважливішим для бібліотек є OCLC Cataloging та Database сервіси, які пропонують електронний доступ до 1,5 млн машиночитаемих записів, створених бібліотеками-учасницями цього центру. OCLC Authorities сервіс дозволяє бібліотекам спільно створювати й використовувати авторитетну базу даних.

Тут перелічено далеко не повний список послуг та можливостей, які надаються OCLC. Найголовніші з них це, звичайно ж, можливість корпоративної каталогізації, що передбачає спільне створення та використання бібліографічних та авторитетних записів на різноманітні види видань.

Більшість високорозвинених країн мають свої стандарти каталогізації у форматі машинного прочитання, тобто свої MARC-формати.

Сьогодні у світі нараховується близько 50 форматів машинного читання. Найбільш поширеним є USMARC, розробка якого почалася ще в 60-ті роки й до цього часу підтримується та розвивається Бібліотекою Конгресу США.

Україна не має свого національного формату машинного читання. Спостерігаються лише деякі спроби адаптації вже існуючих форматів до потреб у каталогізації певних бібліотек та до можливостей їх автоматизованих систем. Мине ще трохи часу, і бібліотеки, які зараз самотужки займаються каталогуванням одних і тих же книжок, зрозуміють, що це є вельми дорогий процес, і почнуть думати про обмін записами. І тут виникає розуміння проблеми створення єдиного формату обміну даними. Що ж таке формат каталогізації? Це вихідний формат для внутрішнього представлення елементів бібліографічного запису в базі даних та правила їх створення. Комунікативний формат — це формат для обміну готовими даними та правила їх створення. І вже з цього випливає основна вимога до створення комунікативного формату — єдиною основою для нього є набір даних, які використовуються. Жоден із факторів відмінності внутрібібліотечних форматів не повинен впливати ні на зміст, ні на структуру комунікативного формату. Національний формат каталогізації, як правило, реалізує у собі рекомендації щодо наповнення бібліографічних баз даних. Національний комунікативний формат — формат, прийнятий основними бібліографічними закладами країни для обміну бібліографічними даними. Перш ніж приступати до вибору рівня формату каталогізації необхідно також зважити на правила каталогізації, за якими буде створюватися запис. Так, USMARC дуже прив'язаний до AACR (Англо-Американські Правила Каталогізації). Можна також піти шляхом адаптації як комунікативного формату одного з найрозробленіших форматів UNIMARC або UKMARC. За такого підходу розв'язується найактуальніша проблема — проблема взаєморозуміння та обміну накопиченими даними. І завдання адаптації комунікативного формату набуває більш конкретних обріїв, ніж завдання створення власного національного формату.

Процес каталогізації складається не лише із створення бібліографічних записів — необхідно забезпечити їх високу якість. Бібліотеки накопичили досвід щодо опису та нормалізації написання імен індивідуальних авторів, колективних, заголовків, назв серії у картковій формі. В сучасних автоматизованих інформаційно-бібліотечних системах для деяких видів норматив-

но-довідкової інформації, які уніфікують елементи бібліографічного запису, використовуються спеціальні файли авторитетних записів. Вихідним елементом даних цього файлу є прийнятий заголовок, що являє собою ім'я особи, назву організації, заголовок форми, заголовок серіального видання чи багатотомника, що встановлюється організацією, яка каталогізує і відповідає за створення запису. У доповнення до прийнятого заголовку запис може включати: інформаційні примітки, всі варіанти і пов'язані заголовки, від яких може формуватися посилання, примітки про джерела інформації, відомості про службу каталогізації, що відповідає за неї. Елементи нормативних записів виявляються при підготовці бібліографічного запису, а потім опрацьовуються і доповнюються варіантами, посиланнями, текстами довідкового характеру, багатьма формальними ознаками. Як правило, елементи таких записів виконуються у форматах UNIMARC або USMARC для авторитетних даних. Необхідно розрізняти такі процеси як авторитетний контроль та авторитетна робота. Авторитетна робота — це процес створення авторитетного заголовку для збору всіх пов'язаних документів під цим заголовком, та для формування апарату посилань від варіантних форм заголовків до авторитетних форм. Авторитетний контроль — процес підтримки одноманітності форми представлення заголовків, які визначають одне й те ж саме поняття, організацію, особу, серію та ін. в бібліографічному файлі.

OPAC — Online Public Access Catalog — це основна частина будь-якої інтегрованої бібліотечної системи, яка дозволяє працювати з інформаційними і бібліографічними ресурсами в режимі он-лайн. OPAC складається з підсистем:

1. Підсистема адміністрування електронного каталогу.
2. Підсистема загрузки даних.
3. Підсистема сеансів користувачів.
4. Підсистема пошуку.
5. Підсистема замовлення документів.
6. Підсистема завантаження результатів пошуку.
7. Підсистема фінансових розрахунків.

Підсистема пошуку OPAC дозволяє здійснювати пошук за будь-яким елементом даних, введених у бібліографічному записі, що надзвичайно прискорює процеси знаходження потрібної інформації та замовлення необхідної літератури.

Так, завдяки можливостям електронної обробки документів можна суттєво підвищити якість задоволення запитів користувачів та заощадити на корпоративній каталогізації.

Bugasova T. V.

THE CREATING OF THE SYSTEM OF ELECTRONIC PROCESSING OF DOCUMENTS

This paper describes the main definitions of the electronic processing of documents. The format of cataloguing, communicative format, national format of cataloguing, authority work and authority control, cooperative cataloguing, access to electronic catalog are among them. The paper includes main options of OPAC.